

بسم الله الرحمن الرحيم

وظایف زوجین در تأمین امنیت اخلاقی خانواده

زهرا سحاب الله پناه^۱

چکیده:

امنیت اخلاقی همان فضایل انسانی است که عمل کردن به آن زمینه ساز آرامش فکری، روحی و روانی بوده و باعث تحکیم امنیت اجتماعی همه افراد، می شود و جامعه ای که امنیت آن کامل باشد، فساد و ناهنجاری های اخلاقی کاهش می یابد. علاوه بر آن ثبات خانواده نیز تأمین می گردد. خداوند زن و مرد را به گونه ای آفریده نیازهای جسمی و روحی هر یک، بدون دیگری به طور کامل بر آورده نمی شود، گویا هر یک بدون هم ناقص و نسبت به هم مکمل اند. پروردگار با توجه به آفرینش زن و مرد و تفاوت های روحی و جسمی آن دو، وظایف زناشویی و خانوادگی خاصی برای هر یک قرار داده است تا تأمین کننده نیازهای دنیوی و اخروی هر یک به صورت کامل باشد و امنیت اخلاقی بین آن دو شکل بگیرد. زندگی زناشویی قوام، تحکیم، امنیت و استمرارش به محبت، دوستی، تفاهم، احترام متقابل و به رسمیت شناختن و رعایت حقوق همدیگر است. در این مقاله، برخی از مهم ترین وظایف اخلاقی زوجین نسبت به یکدیگر که باعث بوجود آمدن امنیت اخلاقی خانواده می شود را بیان می کنیم که عبارتند از: احترام، همکاری، هدیه، درک مشکلات، حفظ حرمت، حفظ اموال، تکیه گاه امن برای هم بودن و اخلاق نیک. همه این مواردی را که نام بردیم باعث بوجود آمدن امنیت اخلاقی خانواده می شود که به روش توصیفی-تحلیلی براساس قرآن و حدیث، مورد بررسی قرار داده شده است.

کلیدواژه: استحکام خانواده، امنیت اخلاقی، وظایف زوجین، قرآن و حدیث.

مقدمه:

^۱. طلبه سطح ۲، حوزه علمیه خاوران مدرسه شهید حاج حسن غفاری، استان قم.

خانواده از زوجین تشکیل می شود. زن و مرد برای حفظ خانواده و رسیدن به سعادت و وظایفی دارند. وظایف انجام دهنده فردی و خانوادگی که به کمال برسند. و همین طور آسیب ها کم شود. برخی وظایف باعث می شود خانواده به امنیت اخلاقی برسد. منظور از امنیت اخلاقی خانواده این است که خانواده طوری رفتار کنند که از آسیب ها و تهدید های پیش رودر خانواده و همین طور در جامعه پیش گیری و جلوگیری کنند. در خانواده های امروزی امنیت اخلاقی خانواده ها از سوی جامعه و افراد خانواده تهدید می شود.

امنیت و آرامش یکی از بزرگترین و گواراترین نعمت الهی است که با نعمت تندرستی و سلامت برابری می کند و خانواده و نیز تمام مردم به آن نیاز دارند و بدون آن شادی در زندگی بی مفهوم است؛ با وجود این کمتر کسی قدر این نعمت بزرگ را می داند. امنیت اخلاقی ابزار درونی و پیشگیرانه برای مقابله با ناامنی در خانواده و جامعه است و افراد بیشتر خودشان را مصون احساس می کنند؛ بنابراین لازم است در این مقاله راهکار های تامین آن مورد بحث و بررسی قرار داده شود و نیز این مقاله در صدد پاسخ دادن به این پرسش است که وظایف زوجین در تامین امنیت اخلاقی خانواده چیست؟ بنابراین، ضرورت دارد به طور کامل و جامع به آن پاسخ داده شود.

پارسا فرزاد در مقاله وظایف زن در زندگی زناشویی و نقش آن در استوار ساختن بنیاد خانواده می نویسد: دین اسلام جایگاه والایی را به خانواده بخشیده است. از این رو برای هریک از همسران در راستای استواری این نهاد وظایفی قرار داده است.

محبوبه جوکار در مقاله حقوق و وظایف متقابل زن و شوهر اخلاقی و فقهی و حقوق می نویسد: حقوق و وظایف متقابل زوجین از اموری است که دین مبین اسلام برای تحکیم خانواده و رشد و بالندگی آن وضع نموده است. رعایت این حقوق و انجام مسئولیت های مربوط به آن سبب نزدیکی و صمیمیت بیشتر زوجین می شود.

عزت الله احمدی در مقاله نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی می نویسد: امنیت اخلاقی همان فضایل انسانی است که عمل کردن به آن زمینه ساز آرامش فکری، روحی و روانی بوده و باعث تحکیم امنیت اجتماعی همه افراد بشر، به خصوص بانوان می شود.

مقاله پیش رو به شیوه اسناد و مدارک و با تکیه بر منابع کتابخانه ای تهیه و تدوین شده است.

وظایف زوجین:

وظایف زوجین در تامین امنیت اخلاقی خانواده به دو دسته: وظایف زوجین نسبت به خود و وظایف زوجین نسبت به دیگران تقسیم می‌شود که در ذیل به بررسی آن می‌پردازیم.

وظایف زوجین نسبت به خود:

زوجین نسبت به خود برای تامین امنیت اخلاقی وظایفی را بر عهده دارند که عبارتند از :

(الف) صبر در زندگی: حفظ زندگی مشترک برای رسیدن به امنیت اخلاقی نیاز به ملزومات زیادی دارد؛ که یکی از مهمترین این ملزومات صبوری به خرج دادن از سوی هر دو طرف است. زن و مرد با صبوری کردن در برابر ناملایمات زندگی، امنیت اخلاقی را در زندگی ایجاد می‌کنند که با این کار از آسیب‌های زیادی در خانواده و جامعه جلوگیری می‌کنند.

جمله زیبایی از امیر المؤمنین (ع) است که مضمون سخن این است مشکلاتی که پیش می‌آید اگر می‌توانید راه چاره‌ای برای آن ایجاد کنید، عجله کنید که زود برطرف شود، اگر نمی‌توانید با آن کنار بیایید.

گفتند: کسی داخل آب افتاده بود، به او گفتند صبر می‌کنی برویم وسیله‌ای بیاوریم تا تو را نجات دهیم؟ گفته بود صبر نکنم چه کار کنم؟ وقتی انسان بنای خود را بر این می‌گذارد که صبر کند، آسوده است. باید اگر می‌توانیم تفاهم ایجاد کنیم، در غیر این صورت صبر کنیم. ممکن است سؤال شود چه ضرورتی دارد که ما در زندگی صابر باشیم؟ چرا اقدام نکنیم و حق خود را نگیریم؟ برای رسیدن به پاسخ باید به نکته‌ای توجه کنیم:

نکته مورد توجه این است که ما با انسان‌ها زندگی می‌کنیم، هیچ یک از زوجین از فرشتگان نیستند که هیچ امر منفی در وجود آن‌ها نباشد. انسان‌ها امور مثبت و امور منفی دارند. پس به طور طبیعی در زندگی ناملایماتی پیش خواهد آمد، همه زندگی شیرین نیست و این بسیار طبیعی است. حال آیا می‌توان در این ناملایمات زندگی را به هم زد؟ سخن مشهوری است که می‌گویند زندگی لباس نیست که فوراً آن را عوض کرد. زندگی بنیان عظیمی است با اهداف بلند انسان ساز، بنیان مرصوصی است که نمی‌توان به راحتی حکم به انحلال آن داد پس باید برای حفظ بنیان و امنیت آن تلاش کرد.

بر فرض زندگی را به هم زدیم، مگر زندگی بعدی ناملایمات ندارد، ممکن است مشکلات جدیدی پیش بیاید؛ بنابراین، صبر لازمه تصمیم‌گیری صحیح و اصلاح کردن امور است.

کلام لقمان به فرزند خود این است که «وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ؛ در آنچه برایت پیش می‌آید صابر باش که این از اراده استوار در کارها است. » (لقمان / 17)

پیامبر اکرم (ص) نقل شده است : « مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ وَاحْتَسَبَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَعَالَى بِكُلِّ يَوْمٍ وَ لَيْلَةٍ يَصْبِرُ عَلَيْهَا مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا أُعْطِيَ أَيُّوبَ عَلَى بَلَاءِهِ، مردی که در بداخلاقی همسر خود صابر باشد و زندگی را به هم نزند، خدای تعالی در برابر هر شب و روزی که او بر مشکلات همسر صبر می‌کند، اجر حضرت ایوب در بلاهایش را به او خواهد داد. » (ابن منظور، لسان العرب ، ص 327)

درباره بانوان نیز شبیه این روایت از پیامبر اکرم (ص) نقل شده است: « مَنْ صَبَرَتْ عَلَى سُوءِ خُلُقِ زَوْجِهَا أَعْطَاهَا اللَّهُ مِثْلَ ثَوَابِ آسِيَةَ بِنْتِ مُزَاحِمٍ : زنی که بر بداخلاقی شوهر خود صابر باشد ، خدا ثواب آسیه زن فرعون را به او خواهد داد.» (مجلسی، بحار الانوار ، ص 103)

پس به طور خلاصه اولاً صبر ما را به نتیجه می‌رساند که فرمودند : « الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الظَّفَرِ، صبر کلید موفقیت است » (ابن ابی حدید ، شرح نهج البلاغه ، ج 1، ص 322) معمولاً انسان وقتی صبر می‌کند و برای حل مشکلات زمان می‌دهد ، با چشم خود می‌بیند که بسیاری از امور خود به خود حل می‌شود؛ مشکلات در صبر و سازش آسان می‌شود و نتیجه آن رسیدن به آرامش است و نهایتاً اجر اخروی عظیمی بر صبر تعلق می‌گیرد. پس اگر صابر باشیم زندگی ما به استحکام و ثبات و امنیت می‌رسد و اگر صبور نباشیم و بخواهیم در هر امری به تندی برخورد کنیم و با صبوری نکردن امنیت زندگی و خانواده را بهم بزنیم، زندگی نا آرام و متزلزل خواهد شد و با برهم خوردن امنیت اخلاقی در زندگی، آن خانواده از هم فرومی‌پاشد. إن شاء الله خداوند ما را به انجام وظایف خصوصاً در خانواده و خصوصاً زوجین برای رسیدن به امنیت اخلاقی موفق کند.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید: « عذاب قبر از سه دسته از زنان برداشته می‌شود و اینان با فاطمه زهرا (سلام الله علیه و آله) محشور می‌شوند. اول زنی که بر غیرت بجا و بی جای همسرش صبوری کند؛ دوم زنی که بر بداخلاقی شوهرش صبر کند و سوم زنی که مهریه ی خود را به همسرش ببخشد. خداوند به هر یک از این زنان ثواب هزار شهید می‌دهد و برای هر کدام عبادت یک سال را می‌نویسد. » (عاملی، وسائل الشیعه، ج 21، ص 285 / مشکینی، تحریر المواعظ العددیه، ص 244).

در روایت داریم هر زنی که بر بداخلاقی شوهرش صبر کند، خداوند پاداش آسیه - دختر مزاحم- را به او می دهد. همچنین مردی که بر بدخلقی زنش صبر کند و به حساب خدا بگذارد، به ازای هر روز و شبی که صبر کرده است، ثواب ایوب نبی به او داده می شود. البته زن بدخلق نیز باید بداند که گناه بداخلاقی او در هر شب و روز، به اندازه ی ریگ های ریگستان است.

بنابراین می بینیم که صبر در ناملایمات و سختی ها، بستر رشد، تعالی و آمرزش گناهان است. با چنین بینشی هیچ گاه هیچ سختی و ناملایماتی، هر قدر هم که شدید باشد، ما را از پا در نمی آورد. اساساً راه سازندگی و صیقل خوردن روح همین سختی هاست. برای همین گفته اند: «البلاءُ للولاء»، یعنی بلا برای دوستان است.» (مجلسی، بحار الانوار، ج 67، ص 329)

ب) قناعت:

از دیگر وظایف زوجین برای تامین امنیت اخلاقی قناعت است که با رعایت آن زندگی قوام می یابد. قناعت، یکی از ارزش های مهم اخلاقی است که به معنای راضی بودن و قبول کردن وضعیت و موقعیت فعلی خود است. از معانی قناعت می توان به عدم طمع و تمایل به داشتن چیزهای بیشتر اشاره کرد و به جای آن ها، تمرکز بر رضایت از آنچه در اختیار داریم و لذت بردن از داشته ها مهم هستند.

در آیات قرآن و روایات از بزرگان دینی مطالب مهمی درباره قناعت وجود دارد که مردمان را به رضایت از داشته های دنیوی و عدم اسراف و طمع تشویق می کند همانطور که پیامبر اسلام حضرت محمد (ص) می فرماید: بهترینان امت من، قناعت کنندگان و بدترینان آن ها، طمعکاران هستند. (متقی هندی، کنز العمال، ح 7095)

یکی از نشانه های سادگی و صفا در زندگی، قناعت افراد است. هرچه فرد قناعت کند، آرامش و خوشبختی بیشتری در زندگی خواهد داشت؛ زیرا وقتی فرد تمام تمرکز خود را بر رضایت از آنچه در دست دارد می گذارد، نگرانی ها و استرس های زیادی که ناشی از تمایل به داشتن چیزهای بیشتر است، از بین می رود.

قناعت باعث می شود فرد به شکرگزاری بیشتری برای آنچه در اختیار دارد بپردازد. او متوجه ارزش واقعی آنچه دارد می شود و به جای تمایل به داشتن چیزهای جدید، سعی در بهبود و بهینه سازی آنچه در دست دارد خواهد کرد. فرد قانع با شکر خدا، لطف، نگاه و برکت او را به زندگی اش می آورد همچنین باعث می شود فرد بهترین استفاده ممکن را از منابع خود داشته باشد. او به جای هدر دادن

5) تحمل سختی ها : یکی از مهم ترین عوامل تامین امنیت اخلاقی تحمل فرد در برابر سختی ها و مشکلات است. بهره مندی افراد خانواده از اخلاق نیکو سبب می شود تا ناملایمات را با روحیه بالا به خوبی پشت سر بگذارند. در این زمینه نیز امیرالمومنین (ع) فرموده اند : « مَنْ حَسَنَ خُلُقَهُ سَهَّلَتْ لَهُ طُرُقَهُ ، هَرَكَسَ خَلْقَهُ نِكَوُ شَد ، رَاهِئِ زَنْدَگِیَ بَرایش هَمَوَار می گردد. » (خوانساری، شرح غررالحکم و دررالکلم، ج 4، ص 558)

6) اصلاح روابط: گاه در بین اعضای خانواده به جهت تلاقی اهداف و تزامم منافع ، ممکن است اختلافاتی بوجود آید و در عین حال ، بر اثر گذشت زمان و نپرداخت به آن، ممکن است این اختلاف ها سبب کینه شود . هیچ چیزی جز برخورد خوش و اخلاق پسندیده اینجا نمی تواند این کینه ها را سامان داده و از دلها بزدايد . چنانچه رسول اکرم(ص) فرمودند : « حُسْنُ الْبَشْرِ يَذْهَبُ بِالسَّخِيمَةِ ، خوش رویی کینه را می زداید . » (مجلسی، بحار الانوار ، ج 71 ، ص 172)

7) جلب محبت: همه انسانها برخورد خوش را دوست دارند و از برخورد بد تنفر دارند. یکی از تکنیک های موفقیت در بازاریابی، هنر برخورد خوش و خوش رویی در ارتباطات است. همین برخورد خوش سبب جلب محبت و توجه مردم شده و باعث می شود تا فرد بازاریاب فروش بالایی را داشته باشد. محبت و مهربانی و در پی آن استحکام خانواده ، ثمره خوش اخلاقی اعضای خانواده با یکدیگر خواهد بود .

د) تشکر و قدر دانی:

گاهی اوقات به جای تشکر کردن خشک و خالی زمانی که با همسران خلوت کرده اید به او بگویید چقدر قدرتان زحماتش هستید. این قدرشناسی را می توانید در مقابل خانواده خودتان و دوستانتان هم ابراز کنید و بگویید چه زحماتی برای شما و خانواده کشیده است. همسران از شنیدن این که چرا برایش ارزش قائلید خوشحال خواهد شد و احساس امنیت میکند، بنابراین هنگام سپاسگزاری ، مواردی که بابتشان سپاسگزاری می کنید را بیان کنید. مثلا اگر همسران ظرفها را شسته از او تشکر کنید و به او بگویید: این کارت باعث شد زمانی برای استراحت خودم اختصاص بدهم.

خداوند در آیه ی 21 سوره ی روم، به اصل وجود عشق و احساس محبت متقابل بین زن و شوهر اشاره فرموده : « از نشانه های خداوند این است که از نوع خودتان، همسرانی برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید و میانتان دوستی و رحمت نهاد . »

در حالی که گفتن جملاتی که حاکی از محبت زوجین نسبت به هم است در رفع بسیاری از تردیدها و سوء ظن ها مؤثر و بر میزان محبت آنان می افزاید. ائمه معصومین هم به ابراز علاقه به همسر تأکید نموده اند و در سیره ی عملی ایشان این امر در موارد متعددی به چشم می خورد. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود : وقتی مرد به زن خود با محبت می نگرد و زنش نیز به او با مهر نگرد ، خداوند به دیده ی رحمت به آن ها نگاه می کند.

امروزه یکی از مهم ترین مشکلات خانواده ها نداشتن مدیریت صحیح در زندگی است؛ بسیاری از اختلافات ، چالش ها و مشاجرات که مقدمه فروپاشی خانواده هاست، ناشی از نداشتن الگویی کامل در اداره خانواده است. یکی از موضوعات مهمی که هر مؤمنی خواهان فهم آن از کلام درباره معصومین علیهم السلام است ، موضوع آیین همسرمداری اسلامی است که اگر زوجین به آن عمل کنند امنیت اخلاقی آنان تامین می شود.

نتیجه گیری:

امنیت اخلاقی ابعاد مختلف زندگی انسان و یک خانواده را در برمی گیرد که دارای اهمیت زیادی است. یکی از نیاز های اصلی که خانواده به آن نیاز مبرم دارد این است که خانواده از جهت اخلاقی باید ایمن باشد یعنی همانطور که جان انسان ها به امنیت نیاز دارد و کسی حق تعرض به آن را ندارد، از جهت اخلاق نیز باید مصونیت داشته باشد.

خانواده مهم ترین نهاد اجتماعی است، زیربنای اصلاح هر جامعه ای در خانواده شکل می گیرد. استحکام هر خانواده موجب استحکام و امنیت روحی و جسمی افراد آن می باشد در خانواده سالم؛

اعضای آن، حقوق و تکالیف خود را به خوبی درک و مورد عمل قرار می دهند و نتیجه آن محیطی دارای امنیت و عاری از هر نوع ناهنجاری و نا امنی و توأم با آرامش و آسایش خواهد بود.

قرآن کریم با توجه به ظرفیت ها و استعداد های ظاهری و درونی مردان و زنان، مرزها و حدودی را بیان کرده است و ملاک برتری انسان را که باعث ایجاد امنیت در خانواده می شود را رعایت این مرزها و عمل کردن به وظایف خود دانسته است. نگاه قرآن به خانواده ها و آرایه الگو برای رفتارهای اعضای آن که زن و مرد یا زوج و زوجه، در راس آن قرار دارند با هدف سعادت مندی آنها صورت می گیرد.

برابری زن و مرد در ارزش های انسانی و برتری نداشتن آنها به یکدیگر جز به تقوای الهی، خود بهترین مسیر سعادت در خانواده است. اساسا محیطی که قرآن کریم برای خانواده ها اعم از پدر، مادر و فرزندان ترسیم می کند محیطی امن است که در آن خدا محوری نقش اصلی را دارد چه این که در این مسیر مودت، آسایش، حسن معاشرت، مهربانی و محبت جز با تقوای الهی امکان پذیر نخواهد بود و بر همین مبناست که پرهیزکارترین زنان و مردان نزدیکترین به خدا معرفی می شوند. زیرا آنان هستند که امنیت واقعی را شکل میدهند.

منابع

قرآن کریم

صحیفه سجادیه

1. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دارصادر، بی تا.
2. بحرانی، سید هاشیم، البرهان فی تفسیر القرآن، قم، دار التفسیر، ۱۳۷۵.
3. بهشتی، احمد، خانواده در قرآن، قم، بوستان کتاب، بی تا.
4. تمیمی آمدی، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، 1366.
5. حرانی، ابن شعبه، تحف العقول، قم، آل علی، 1382.
6. حرّ عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل البيت، 1409.

7. خوانساری، جمال الدین، شرح غررالحکم و دررالکلم، تهران، موسسه چاپ و انتشارات، 1360.
8. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، تهران، موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، 1377.
9. ساروخانی، باقر، دایرةالمعارف علوم اجتماعی، تهران، انتشارات کیهان، ۱۳۷۵.
10. شایگان، علی، قانون مدنی ایران، تهران، مهرکلام، 1396.
11. طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، 1417.
12. _____، روابط اجتماعی در اسلام، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۷.
13. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، ج ۸-۷، تهران، انتشارات ناصر خسرو، سوم، 1372.
14. _____، مشکاه الانوار فی غرر الاخبار، تهران، کتابخانه حیدریه، 1385.
15. قمی، شیخ عباس، سفینته البحار و مدینه الحکم و الآثار، مشهد، آستان قدس رضوی، 1374.
16. قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر قمی، قم، دار الکتاب، سوم، 1363.
17. کاظمی، بهرام اخوان، امنیت در نظام سیاسی اسلام، تهران، انتشارات کانون اندیشه جوان، چاپ دوم، 1386.
18. کلینی، الکافی، تهران، دارالکتب السلامیه، 1407.
19. کاوندی، سحر، انتصار فومنی، غلام حسین، رابطه حجاب با سلامت روانی و مصونیت اجتماعی، 1389.
20. _____، دوفصلنامه علمی- ترویجی بانوان شیعه سال هفتم، شماره ۵، پائیز و زمستان 1389. محمدی ری شهری، محمد، تهران، دارالحديث، 1384.
21. لیشی واسطی، علی بن محمد، عیون الحکم و المواعظ، قم، موسسه علمی فرهنگی دارالحديث، 1376.
22. نراقی، محمد مهدی، جامع السعادات، تهران، چاپ سنگی، 1312.

